

1962

Amandarrikuak Eusebio Erkiaga

1-go Atala TXALUPETXIAN

(ALDE BATERA TA BESTERA, MAIAK, ETA EUREN INGURU, JESARRITA, ARRANTZALEAK ETA BESTE GIZONAK. BARRIKETAN ETA ARDAUA EDATEN)

ARRANGORRI.— Igez be, ez genduan guk u, atun askorik artun; eta gero, neguan be, ez papardorik ez besigurik, eta kolayorik be, ez ain zuzen.

TXANTON.— Eta udabarriyan?

ARRANG.— Udabarriyan be, zer ba? Ze madarikato erabili yok ba, gure ontziyak? Dendako zorrak be, oindiño zuritu barik daukaguzala esan yeustak gaur goizion berton, gure atsuk.

SANTI.— Ba guk u, eztogu sardiñatan alako aukerarik izan, baiña besigu kosterarik mamiñena geuk egin yuagun, eta tira..., jo aurrera.

TXANTON.— Ba-daukat ba nik ba, aurtengo atunetiaren alakotxua. Eta gizonok, ba dakizue zegaitik? Ba onarte be, Goiko Manuel-ek, bata ezpa-da, bestia, beti emon deuskulako.

LABAPE.— Eztaukazu itxaropen txarra zeuk, laguntzarra.

TXANTON.— Esperantza barik, zer egingozu ba, mundu onetan?

ARRANG.— Ori esan ba!

SANTI.— Itxasua daguan artian, arraiñak egongo dira-ta...

TXUSPIN.— Arraiñak? Itxasuan baiño liorrian ez ete dagoz orain, arrain andiyaguk?... (JUATEKO ZERA EGIÑAZ)

LABAPE.— Txuspin! Nora oia ain goiz?

TXUSPIN.— Andria yabik gurian erdi makalik, eta merikua be onik- onenian etxera yuangok-eta...

ARRANG.— Merikuak a, zuenian baiño toki obiagorik topauko yok!

TXUSP.— Bai, eu be ez aiz i etxezulo izango. Txalupetxian ik nayago, andriaren onduan baiño.

ARRANG.— Ez bal... Ori, len zuan, gaztiak gintzuazanian.

TXUSP.— Ai, alia! Or daukazue hogeit urteko mutil gaztia. Atzo goizekua!

LABAPE.— Nok isildu eragin Txuspin-eri...!

KOSEPANTONI.— Tira ba, Txuspin; zuk ondo-ondo zaindu zeure emaztetxu lastana. Bera baiño lagun oberik, eztozu errez topauko.

TXUSP.— Ori esa ba! Ointxe be, gero, nayago dot nik neure Mikolasatxu beste iñor baiño. (TXUSPIN JOAN BEDI)

KOSEPA.— Zarra da ori! Gaztetan maitatua, ezta iñoiz be aztua.

(KOSEPANTONIK BESTE MAIKUARI BE, ARDAUA ERUANGO DEUTSE, PITXAR ZURIYETAN.)

ITURRIOTZ.— Ai, ene Bizkarrondo maitia! Or zabiz zu beti zeure ames eder ederrok bete eziñik.

BIZKARRONDO.— Ezta egiya, ala?

ITUR.— Pelota-lekuari teillatua ipini biar yakola... Aspaldiko kontu zarrak dituk orrek! Zenbat urte ete da ori lenengo esan zala?

BIZKAR.— Biar bada, urte asko. Baiña oindiño be egin barik dago-ta, ezin isilik egon ba ni.

ITUR.— Ta, ez al dauko gure udalak dirurik nundik batu?

BIZKAR.— Euki ez? Ta ganera, ezpada go... eskatu daukonari.

EGILUZ.— Eta daukonak emoten ezpa-dau?

BIZKAR.— Dirua daukenak, era askotakuak dira. Ez zu ta ni, ta bestia bakarrik.

EGILUZ.— Tellatua egitia, ondo da, baiña lenengo, gauzak, biar dirian lez zertu biar litzatekez, ezta?

BIZKAR.— Aaamen bestia! Kristalezko aterpia egingo litzakiyo. Oin ganera, apurtuten ez tiran kristalak yagozak. Ta ori egin ezkerro, uda ta negu, egunez ala gabaz, or

izango litzateke toki ederra pelotan egiteko, ta ikasteko, ez eskuz bakarrik, baita zestan eta palan be... Zegaitik ez ba?

ITUR.— Alako andiyak darabizuz buruan, laguntzarra.

BIZKAR.— Erabili biarko. Nik i, emongo neuke dirua zorko, frontoi dotore ta egokiya egitiarren.

EGILUZ.— Frontoia? Ta fubolerako zelaila be, zegaitik ez ba egin? Guria lako erri gitxi izango da, mutillak ostikoketan egiteko landa edo kanporik ez daukanik!

ITUR.— Egiya dok ori be! Domeketan eta jayetán edonun izaten ditue jokaldi ederrak, eta emen ezebez, ondarrían mariabera ezpa- dago...

BIZKAR.— Oin urte asko, gure erri maitian, sekulako zezentokiya egin eben, eta oin be, or dago. Bizkayan beste iñun ez lakua izan zan, eta ointxe be, Bilbokua kendu ezkerro...

ITUR.— Bai, orduan, Lekitto, zeozer zan Bizkayan!

BIZKAR.— Ta gaur ez al dok ba? Esatia be...!

EGILUZ.— Len egin zan antzera, oin be, falta yakuzan gauzak egin biar gendukez. Eta eskolak eta, eskolak eta...! Ez gaituk beti atzeratuta biziko!

BIZKAR.— Ai, Egiluz maitia, ba-dakit nik ondotxu, zu lako errimaite asko ba lego, ori ta geyago be, egingo litzatekezena. Antxina be, egiteko zirian gauza asko, ta or gelditu zan egin barik, Gernikatik onaiño egiteko zan trena be...

ITUR.— Batzuk uste dabe trenak, gauza txarrak be ekarten dituala errira. Eta aparte bizi ezkerro...

BIZKAR.— Aparte bizi, madarikatua? Ori len zuan, len! Tximista gorriya! Or daukazak oin, zinia, telebisiñoia, ta beste milla gauza. Etxagok oin gauzak trenian etorteko biarriznik. Goitik yatozak; aidian, aizetan ziar, begiyak eta belarriyak betiaz.

EGILUZ.— Itxasuaz bakarrik gelditu gara. Olaldeko tximiniyak aspaldi arrakalatu zuazan. Erraiu inguruan etxuaguk industri barririk ipini. Otayo-barreneko masti zabalak, igartu ta ezereztu zuazan.

ITUR.— Oin udako txoriyak yatozak bi diak betian.

BIZKAR.— Aldako txoriyak! Orrek, etorri ala, egiten dozak juan be!

(ARRANTZALE GAZTIAK AGERTU BEITZ, ALAI TA POZETZ)

URPION.— Okotz-ek eztau olakorik sinistu be egingo. Baiña, Zaztar-ek atzo be, itxasuak beteko moskorra yeukan aldian; an, illuntze inguruan.

XIRDO.— Atzo be? Zer zala-ta?

ZAZTAR.— Leengusuaren lenengo umia batiatutia izan yuagun-ta...

XIRDO.— Aitabitxi izan al intzan?

ZAZTAR.— Aitabitxi ez, baiña...

OKOTZ.— Onek kosterarik galdu? Ezta, ezta!...

ZAZTAR.— Ba, esan nai izan dodan lez, aitabitxi ta biyok an beko Saguzarreneko zulora juan gintzuazan; ta egarri be bai ta, sargore- antza be bai ta, ardauari kirrua atara yeutsagun.

ZINGULIN.— Urrenguan be, treotzaria eztozu falta izango zuk. Olan nai al dozu zuk, Gonamotz-en alabaren bat zuritu? Ortxe egon gogor!

XIRDO.— Arenian, amaikatxu baru ta egarri izango layeukek onek!

ZINGULIN.— Ori esan ba! Arenian, etxuek ardaurik edaten jai-egunian baiño, ta orduan be, neurritz, tientuz...!

SEBERI.— Auxe da barreguria! Ja, ja, ja, ja, ja, ja! Auxe da barreguria!! Ja, ja, ja, ja, ja, ja, ja!!

ZAZTAR.— Negar-guria baiño obia dok, beinipein!

(MADALEN DATOR KALE-ALDETIK, TXAIRO TA EDER)

ZAZTAR.— Maadaaaalen! Emen gagoz gu topeko farola amatauta, nok biztuko ete deuskun begira!

XIRDO.— Txetxu bana mama gozo ekarten ba deuskuzu ekarri, bestelako mesedia gureztat.

MADALEN.— Orra ba! Onek mutillok etxera naizeneko, arnasia artzen be, ezteuste itxiko, urrian.

URPION.— Zatoz ona, eder ori! Erdia!... Gaur be, soiñeko barriya?

ZAZTAR.— Zer entzun dabe nire belarriyok? Erropa barriya daukala Madalentu zoragarriyak! Orduan, busti daigun, busti daigun jantzi barriyori. Busti, busti, euririk ezta baiña.

MADALEN.— Soiñeko ta erropa barriya, diñozue? Batedobatek laster egin biar-ko ditu jantzi barriyak. E, Zingulin?

XIRDO.— Ezkon, ezkon...

SEBERRI.— ... erropa barriyak egiteko!

URPION.— An, an, Zingulin! Eztabela esango-ta!

(GAZTIAK MAI-INGURUAN JESARRI TA ARDAU EDAN BITARTIAN, ASI BEITZ KANTA-KANTARI. BESTE GIZON ZARRAGUAK, ADURRETAN, GAZTIEN KANTU EDERRAK ENTZUTEN)

OKOTZ.— Zer kantako dogu, Markesaren alaba?

XIRDO.— Ez, ori ez. Ori, gero.

“Zoriyoneko yaketia, ta zoriyoneko gonia... zoriyonian ikasi neban kontsiyupera bidia...”

GOZARO: “Pasaten naizenian Zure atetatik, negarrak urteten deust begi biyetatik.

XIRDO.— Berriz!!

“Pasaten naizenian Zure atetatik, negarrak urteten deust begi biyetatik.

Zegaitik, zegaitik,
Zegaitik, zegaitik?
Zegaitik negar egin?
Zeruan izarra dago
Otayo aldetik...”

LENENGO ATALAREN AMAIA

“AMANDARRIKUAK” Lenengo Txortia-
ren amaia

Eusebio Erkiaga-k “ARRANEGI” bere elebarririk atonduta, 1962 udako egunetan.

Soiñua zarrak egokitu, eta barriyak asmau ta sortu, Iñazio Aretxabaleta abade jaunak

Aurreko liburukian genioen Eusebio Erkiagak 1950ean publikatu zuela bere lehen nobela Arranegi. Egia-ri zor urte horretan idatzi zen arren, 1958an argitaratu zen. Zorrez ari garen ez, esan Erkiagak atadian zioen zorra soberan ordaindu zuela: “*Ene jaioterri kutuna, iñoiz neurtitzez go- retsi izan arren, noizbait itz lauez ere, ederresteko zorra neban gogotan ar- tua*”. Ederrestu, idealizatu egin zuen Lekeitio Arranegi eleberrian. Lekei- tio, lekeitiarrak eta lekeitiera dira protagonistak, lekeitiarrak sutsuena ere asetzeko beste. Aitona-amonak ilobak goraipatzen dituzten antzean, neurri gabe, miresmena dariola.

Hala ere, nik nobela honetatik eda- ten duen Amandarrikua antzez- lana (estampak) aukeratu dut, lekeitiera bizi-bizia erabili zuelako Erkiagak. 1962an idatzi zuen Domingo San Sebastian abadeak, Dondomingok, eskatuta, antza. Musikaz Iñazio Ar- txabaleta abadea arduratu zen eta Lekeitio antzetzeko asmoarekin idatzi zen. Ez zen bere garaian argi- taratu. Eta antzetzu?

Berbalauaren Kulunkan I, Eusebio Erkiagaren prosa lanak, 2001
argitalpenak.labayru.eus